

САГА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ 1951 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

2003 с.ал
БЭС ЫЛЫН
3 КҮНӨ
ОЛТҮОРОУННЬУК
№ 63 (8974)

Ыам ыйын 23 күнүгэр Холтоҕо нэһилиэгэр саҥа ветеринария дьэтин ахылаатын түһүрүмү сизэ-туома буолла. Бу түгүмү манаабы олохтоох П.П.Архипов салайар "Томтор" бааһынай хаһаайыстыбата моой-арбас ылыммыт. Тутуучулар баһилэр. Кинилэр, бу үтүө дьылааҕа ылсыбыт дьону, биридди аэпталаааха: сылгыныт Л.В.Прокопьев, тракторист П.Н.Фомин, суоллар И.В.Пестерев, мас кэрдээчи И.К.Васильев уонна салайан, тэрийэн үлэлэтээчи П.П.Архипов.

— Билиги бу түгүгэ аһаммыт биригээдэ үлэһиттэрэбит. Салайаччыбыт П.П.Архипов, ол киһи бүгүн суох. Хаһаан, күн туран биэрдиһин, дьэ кэргэйдүн ар тымалпыт, сотору кэмнэн таһааран бүтэрэһилит. Атын өтүгүн, холбур, ол-бу быстах түгү матырыйалынан, оборудованиеларынан экин ветуправление бэйэтэ хааччыйабына, дьэ бу сыл иһинэн үлэсэ бэриллээбэ, — дииллэр биригээдэ дьон.

Кырдыга, дьэ аһылаата түһүтэ сахаларга улахан үөрүүлээх түгүн. Онон даҕаны саҥа сирин, дьэ аһылаатын арчылааһын ситэ-туома толоруллуута — норуот үгэс. Бу да түгүн онук буолла. Улууска биллэр арчылыттар Диригтэн А.Д.Аммосов уонна Чурапчы селиннээһиттэн Е.Н.Макарова ыһаһылланар аал үтүгүн, салааһынан, кыһынар кыһыһынан дьэ аһылаатын, түспүт сирин арчылаатылар.

Официальной чааска тыл эппит улуустаагы нугурайление начальнига П.И.Старостин.

— Ветеринария, туун тутарга баҕабыт улахан этэ. Бу дьэ

Киһи
барахсан баарын тухары
сүөһү иитилиэ, ветеринарнай
специалистарга наадыһы
сүтүө суоҕа.

ВЕТЕРИНАРИЯ ДЬИЭТЭ ДЬЭНДЭЙИЭ

тутулан бүтүбүтү-ситтүбүтү улуус нэһиликтэригэр үтүө холбур буолуох этэ. Ол да иһин бүгүгү билиэ түгүн маннь мустан бэлэстимбит. Дьэ тутуугун суолтата да онук улахан уонна кизгэ. Бу дьэ плем-үлүнү ытар пуун уонна ветеринарнай үлэһиттэрбит хонтуоралара буолуоҕа, евро-матырыйаалынан таһылыаҕа. Чачыта да ветспециалистар үлэһит дьэһэлэр дэтэр тына ыраас, сырдык буолуоҕа. Нэһиликтэргэ, улууска, республикаҕа маннь "үтүө дьылаалар" аны да салҕанан бара турдуннар. Нэһилик салаалатыгар, тутуучуларга махтанабыт, — дьэ.

Салгы тыл эппит нэһилик баһылыгын солбуйааччы Н.К.Аргунов уонна улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын управлениетин специалиһы М.Н.Макарова тутууга ылсыбыт хаһаайыстыба салайаччытыгар П.П.Архиповка, биригээдэ дьонугар махталларын биллэрэн туран, дьэ аһыттан аргыйбатыгар, үрдүтүн үргүйбэтигэр, туллубат тулаһынанарыгар, сүөһүнү-аһы дэлэһингэ, сылай сизэлэһи, хоробор муостаагы уһатыыга төһүү буоларыгар баҕардылар.

Холтоҕо — улуус улахан нэһилиэгэ. Дьон-сэргэ, араас идэлээх интеллигенция мустан, толоруһан олоһор. Тыа сирин дьонун сиринэн сүөһүнү да албэллэтэр. Манна бэлэстэбиттэригэр, нэһиликкэ 3000 курдук ынах сүөһү, 400-чэ сылгы иитиллэн турар. Ветучасток эмиз улууска биһр улаханнара. Сабиздиссэйинэн 1996 сылтан үрдүк үөрэхтээх А.И.Егорова ситиһилээхтик үлэһит. Кинини сэргэ ветеринарнай

специалистарынан Н.Н.Осипов, А.П.Холостанова итиннэ Мэлдьэһи эһэр Е.Д.Габышева буолаллар. Бэйэлэрин идэлэрин баһылаабыт, дьон-сэргэ, нэһиликкэ тыа махталын ылыт специалистар. Өйдүүбүт уулуус "Сага олох" хаһыатыгар ырахан түрүкүмүт төрүү ынаһын бэйэтин сэргэ оботун эмиз быһаһан ылыт ветеринардарга махтанан, дьин ойуулаан-дүһүннөн, сөһөн-махтайан сүрүйбүт, бэйэтэ хирург идэлээх Д.В.Павлов үлэһиттэрин.

— Киһи баарын тухары сүөһү иитилиэ, ветеринарнай специалистарга наадыһы сүтүө суоҕа, — бүгүн манна өрүү да иһилэр-аһыллар баар чачы этилиһэ. Чачыта онук.

Ветеринария дьэтиэ нэһиликкэ баар буолуута — событие. Билэбит эбэст урут да, билигин да сөххөстөр, дьаһалтар хонтуораларын кыраас хосторугар биһгэ бүтэн, кыһыллон оһорон үлэһит ветеринарнай специалистары, ол-бу мунуула-ханныкка уурулан хараллыбыт эһтэрин-томторун...

Бу саҥа үлэсэ онук сыһан, көстүү сүтэр, симэһийдэр ханнык. Онукха бастагы караганчынан, улууска бу бүгүн саҥа аһылаата түспүт ветеринария дьэтиэ буолуохтун!

С.СМИРНИКОВА.

Хаартыккамыра: саҥа ветеринария дьэтиэ аһылаата түһүтүн түгүннэригэр.

Оскуола олоҕо

ААР АЙЫЛҔА КҮӨНҮГЭР

Ыам ыйын бүтэһигэр сайынтыгыты ыраас чабылхай күнэ Д.Г.Барашков аатынан Бахсы орто оскуолатын үөрэнээччилэр, төрөппүттэр уонна үлэһиттэр үөрэх дьылын түмүктээн күөх чээлэй айылҕага тахсан, оонньоон-көрүлээн, сүүрэн-көтөн сынньанан киирдилэр.

Оскуолаҕа барыта 106 оҕо үөрэнэр. Тохсус уонна уон биһирис кылаастар үөрэнээччилэрэ тигэх чуораан кэнниттэн государственнай экзаменнарга киирдилэр. Онтон атын кылаастарга үөрэх дьылын 8 оҕо "туйгунан", 40 үөрэнээччи "үчүгэинэн" түмүктээн оскуола администрациятын Хайыал суругун туттулар. Общественик уонна спортивнай олоххо көхтөөх кыттыылары иһин үгүс оҕо Махтал суругунан бэлэстэннилэр. Кинилэр ортолоругар бааллар улуустаагы предметнай олимпиадалар призерадара: математика олимпиадатыгар үгүс миэстэни ылбыт Даша Мокначевская (5 кыл.), технология 1-кы миэстэлээх Валера Ного-

вицын (7 кыл.), спортивнай теория 1-кы, 2-с, 3-с миэстэлэрэ ылбыт Аня Егорова (7 кыл.), Костя Ноговицын (11 кыл.), Миша Владимиров (9 кыл.), саха тылыгар бастаабыт Ира Шеломова (4 кыл.), нуучча тылыгар 2-с буолбут Сарыал Слепцов (4 кыл.), "Хотугу сулус" телерадиоакадемия конкурсугар дипломант аатын ылбыт Валя Кривошапкина (3 кыл.) уо.д.а.

Үөрэх дьылын түмүгүн иһитиннэрин, сайынны үлэлэр быһаһанарын билиһиннэрин кэнниттэн күөрэгэйдээх күөх хонууга түһүлгүнэн оһору буолла. Ол кэнниттэн өбүгэ оонньоуларыгар күрэхтэһи ыытылыһа. Мас тардыһытыгар күүстээх мадьыһылар, халсабайга буулаа күүстээхтэр, кыыс экирэттигэр быһаа быһый уолаттар күүрэн-хааран туран кииристилэр. Кимизэ да кинилэрин биэрбэтэх сүүрүктэрибт Иванна Барашкова, Яна Барашкова, Костя Ноговицын, Миша Владимиров, Ия Полова, Дима Винокуров бу да сырыыга бэйэлэрин дистанцияларыгар баста-

атылар.

Оскуола асчыта М.К.Акимов баһаран, астаан — үөллээн 19 мүнэни, 70 үгэһэлээх эти оонньоотто. Быһый-сымса уолаттарбыт Алеша Майтахов (8 кыл.), Дьулуус Пестряков (3 кыл.), Уйускаан Барашков (2 кыл.) иккиһин көрүнэ бастаан иккиһин мүнэни ылан түһүлгэ үөрүүтүн биллилэр.

Түмүккэ учууталлар уонна үөрэнээччилэр икки ардыларыгар 10 этаптаах эстафета ыытылыһа, манна оболор хамаандалара учууталлары ыраабынан быраһан биһр туспа үөрүү буоллулар.

Биһр сыллаах үөрэх дьыла түмүктэннэ. Мантан сайын сынньалан — ыһахтар, күүрэннээх от үлэтэ, сир аһын хомуйуу, обуруокка үлэ оболору кэтэһэн турдаҕа. Өргө дьэри кыһыы өрөгөйүн да билбит, кыһытары хомолототун да амсайбыт көрдөөх күрэхтэһи, үөрүү-хөтүү түгүннэрэ ойго-санааҕа сылдыһахтара.

Жанна
БАРАШКОВА,
учуутал.

Сахабыт сиригэр сааһан сайын кэлитэ өссө биһр бэлэ түгүн үүнэр. Ол — оскуолаҕа тигэх чуораан быраһыһына. Уон биһр сыллаагы үөрэхтин түмүктээн, олох кизгэ аартыгар үктэнэр бэлэ кэм. Бу кэми ким хайдах көрсөбүт? Мин кэлсикһин баҕарабын Д.П.Коркин аатынан Чурапчытаагы республиканскай орто спортивнай интернат-оскуола ыһуһуһунда Яна Яковлева туһунан.

Яна бастагы кылаасан наар "туйгун" сыһаа үөрэннэ. Үөрэнэр сылларыгар араас олимпиадаларга оскуолатын, улуутун чөлүн ситиһилээхтик көмүскээтэ. Кини нуучча, английскай тылларга улуус олимпиадатын кыһыһылааһын буолбута, оттон сааһай дьолун ситиһилэрин физика ситистэ. Ол курдук, Саха Республикатын государственнай олимпиадатын икки төгүлүккэ супер-финалиһа, быһыл төрдүс бонустуу миэстэни ылбыта. Сайын "Туйаада" норуоттар икки ардыларынаагы олимпиадаҕа маннайгы лигаҕа үгүс буолары ситиспитэ. Республикаагы лаврентьевскай ааһылырга Яна эмиз призер буолбута. Физика кини аҕата, Россия чулуу учууталын аатын ылбыт Гаврил Михайлович Яковлев үөрэтэр.

Манна таһынан Яна наукаан уһунаахтык дьарыктанна. Кини "Кэскилгэ кардун" улуустаагы, регионаагы уонна республикаагы конференцияларыгар лау-

реат үрдүк аатын үс төгүл ылбыта. Билигин "Исследование физических и физико-информационных полей в биологических детекторах" дьин проблеманы чинчийэр.

Кини өссө бастыг спортсменка. Волейболга улууспут сүүмэрдэммит хамаандатын чилиһэ, оскуолабыт хамаандатын капитана, республика оҕолорун күрэхтэһиллэригэр хамаанданан үгүс миэстэҕэ таһыбытара. Бастыг сонньууну көрдөрөрүн

ТУЙГУН ҮӨРЭНЭЭЧЧИ, БАСТЫГ СПОРТСМЕНКА

иһин аһал биһирстари хас да төгүл ылбыта. Оҕолор Янаны капитан быһыһынан хамаанданы түмэрин, кини санаатын көтөбөрүн мэлдьи кэлсиһилэр. Мин санаабар, Яна үгүс дьобурдээх. Кыра кылаастарга сылдьан балыйай үгүһүн дьарыктаммыт, "Сулусчаан" вокальной ансамблыга ылаабыт уонна эмиз ситиһилээхтик эбит. Концерттарга биллэрэһи, литературнай кыһаларга ыһааһы буолбутун элбэхтик көрдүбүт. Мин ийэм — Яна үөрэнэр кылааһын салайааччыта. Кини мэлдьи этэр: "Яна — мин бастыг көмөлөһөөччүм. Кини сүөх биһр да дьаһалбыт буолбат", — дьэ. Яна, чачы да, дэгиттэр киһи. Бу ситиһиллэригэр үгүс общес-

твеннай үлэтин эбэн кэбис: кылаас старостата, оскуола үөрэнээччилэрин сүбэһигэр үөрэх секторун хас да сыл салайбыта. Кини кылааһа быйыл оскуолаҕа маннайгы миэстэҕэ тахсан "Бастыг кылаас-коллектив" дьин ааты ылбыта. Манна староста быһыһынан Яна кылаата кырага суоҕа биллэр.

Билигин оскуоланы бүтэрээччилэргэ сааһай эппиэттээх күннэр үүнүсүр. Улууспут биһр бастыг ыһуһуһуһа Яна Яковлева экзаменнарыгар ситиһиллэри уонна салгы оскуолаҕа курдук наар туйгунук үөрэнэригэр баҕарабыт.

Айта ДЬЯЧКОВСКАЯ,
ЧРОСИО 9 кылааһын
үөрэнээччитэ.

УЛУУСТААҒЫ ДЫЗБЭ ҮӨРЭТИИ УОННА ИИТИИ КИИНЭ 10 СЫЛЫН ТУОЛЛА

БЭЙЭ СИРДЭЭБИ СУЛУҢУН БУЛАР ТУҢУГАР...

"Эт-хаан уонна өй-санаа ис туругар итэбэстээх хас биридди оҕо дьобуһунаах уонна сөптөөх, общество олоһор актыбынай кыттыыны ылар кыабы биэрэр олоһу олоһор актыбынай кыттыыны (1989 с. сэттинньи ый 20 күнүгэр бигэрэтиллибит "Оҕолор быраапта-рын Конвенциятын" 23-с ыстатыйатыттан).

Сыл айы инбалиит оҕо ахсаана улаатан 1993 сыл күһүнүгэр 128-ка тийибитэ. Оҕо үс сааһыттан хойутаабакка өй-санаа, эт-хаан өтүнэн сайдыбын барыктаах.

Улуустуугар дьизбэ үөрэти-иити киинэ "СР инбалиит-тэр социальнай өтүнэн көмүскэллээх буолууларын туһунан" оскуюнулар олоһуран, 1993-1994 сс. үөрэх дьылыгар улуустуу дьаһалтатын уонна тустаах тэрилтэлэрин өйөһүннэринэн тэриллибитэ. Инбалиит оҕолору психологической-педагогической уонна социальнай өтүнэн чөлүгэр түһэрэн, личность быһыытынан сайыннарар үлэни кэлиник ытыыны сүрүн сыал оҕостон бийыл онус сылбытын түмүктээбит. Тэрилиннэхпит үгэстэ бастаан оскуола инни-нэби саастаах 14 оҕону дьарыктабыллыт, 34 үөрэнэ-эчкини кылаастарын бүтэртэр-биллбит. Салгыы типовой үөрэх былааныгар олоһуран, 1-11 кылаастарга бары предметтэри өлүгэрэн 2002-2003 сс. үөрэх дьылыгар үөрэнэччилэри ахса-ла 92-гэ тийдэ.

БИҢИГИ ПЕДАГОГТАРЫТ

Киин үлэтин тус уратылаах-тык ытар. Ол курдук, нэдиэ-лэбэ алын кылаастарга 8 чаас, ортоку сүһүк кылаастарга 10 чаас, 9-10 кыл. 11 чаас, 11-сылааска 12 чаас көрүлүр. Барыһах оҕолор уратыларын үчүттээн, уруок үлүна 20-25 минутта буолар. Дьэ, бу кылгас бириэмэни табатык уонна кадыуустээхтик туһаныыга учуу-талларбыт бары сатабылларын, маастарыстыбаларын уураллар. Кизг билиилээх-көрүүлээх, идэ-лэригэр бэриниллээх, опыттаах педагогической үлэ ветераннара бэйэ-бэйэлэригэр өйөһөн-өйөһөн түмсүүлээхтик үлэли-иллэрин түмүгэр киин үлэтэ тах-сылаах. РФ үөрэбириитин туй-пуннара, үрдүк категориялаах учууталлар Р.С.Макарова, Е.С.Мордоская, Л.Г.Попова үөр-тэр оҕолоро "4" уонна "5" сыа-наларга үөрэнэллэр уонна уол-сай үөрэхтээһин оскуолатыгар үөрэхтэрин салбаастаарына да ити тэтимнэрин ыһыктыбаттар. Үлэ уонна урууһу үрдүк катего-риялаах учуутала Г.П. Дьяковс-кая үөрэнэччилэрин уус-уран оҕолукара, тигиллэрэ, айылба маҕырыаалынан үлэлэрэ, мас-ка уһаныылара араас таһымаах быыстапкаларга ситиһиллээхтик туруоруллар.

Оҕону нарыытын диаг-

ноһыттан көрөн сөптөөх үөрэтии туһааннаах кылаастар програм-маларын ситиһиннэрэр сыалла-ах тэриллэр. Учуталлар анал-дефектологической үөрэхтэрэ суох буолан, бэйэлэрин билии-лэрин, научнай-практической семинардарга, конференция-ларга кыттан үрдэтиннэллэр. Эльконин-Давыдова, Лысенкова, Геймуриг, Шаталов педагогичес-кой системаларын, Занков ме-тодын оҕо ааһар-суоттуур дьобурун түргэник сайынна-рыыга туһаналлар. Бэйэлэрин опытыларын атастаһан, барбатан уруок былааннарын, програм-маларын көмүскүүлэр, айар от-чототтарын ыталлар. Ол курдук, ааспыт өттүгэр улуустары пе-дагогической ааһыларга А.П.Поповалова "Ыарыһах оҕо-лору дьизбэ биридиплэн үөр-тэтигэ үөрэх былаана", М.С. Бе-лых "Кылаас таһынан иитэр үлэ опытыттан", П.П.Кривошало-кина "Норуот педагогикатыгар олоһуран инбалиит оҕолору кэ-рэ эигэтигэр иити" дьэн дакы-лааттара бэлэтэммиттэр.

П.П.Кривошалокина инбали-ит оҕолор сайдыыларыгар, эт-хаан, сизэр-майгы өтүнэн кэли-лиилэрин көннөрөр суоллары сайыннарылаах үөрэтигэ туһайар үлэтин эмиир араа-ры, социальнай үлэтигэр кы-тары сүбэлэһэн ытар. Үөрэ-пит оҕолоруттан билигин Э.Кривошалокина, К.Тарасов, М.Сибиряков, И.Пестряков у.д.а. уолсай үөрэхтээһин оскуола-ларыгар салгыы үөрэнэ сылды-лар. Сангарбат да, истибат да Венера Софронованы ситимнэ-эхтик дьарыктаан сангарар, өсө-өххөон ааһар, чабырбахтыыр, ылыыр, үгүкүүлүү буоларын ситистэ. Оттон Дима Сивце-вы алта сыл устата үөрэтэн орто оскуоланы үчүгэинэн бүтэртэ-рэн олох кизг аартыгар үктэ-нэрдэ.

Л.Г.Попова оҕо толкуйдуур дьобура уонна сангарар саҕага сайдыытыгар итэбэстэри кор-рекциялыырга, салгыы сайы-нарыыга утумнаахтык үлэлиир. Былырынгыттан үрдүк кыла-астарга нуучча тылын уонна ли-тературатын үөрэтэр, тематичес-кой нэдиэлэлэри, бичэрдэ-ри ытар.

Р.С.Макарова психологияга үрдүк таһымнаах бэлэмнээх бу-олан, блоктаан үөрэтии метод-тарынан ыарахан темалары түргэник биллэрэр технология-ны киллэрэргэ барылары оҕорор. Үөрэпит 8 оҕотуттан үлэ анал оскуолаарга, үлэ уол-сай үөрэхтээһин оскуолаары-гар ситиһиллээхтик үөрэнэ

сылдылар.

А.Х. Захарова Шаталов ыһыматын туһунан химияга уон-на биологияга блоктаан үөрэтии инициаторынан биллэр.

Р.И. Дюдорова кэники сылларга үрдүк кылаас оҕоло-ругар нуучча тылын уонна ли-тературатын үөрэтэр, чинг били-лээх буолалларыгар ис сүрө-биттэн кыһаллар, уус-уран ли-тератураны таптаан ааһарга үлэ-йэр.

В.И. Сивцева оҕо тус ур-атын учуоттаан блоктаан үөр-тэтии методунан, кылгас кэмгэ түргэник барытын биллэрэр технологиянан айымнылаахтык үлэлиирин түмүгэр үөрэнэччи-лэр математикага күстээх-тэр.

Г.М.Слепцова төрөөбүт төрүт тылга уонна литературага тапталы иҥэр.

С.В. Попов математикага, физикага чинг билиини биэрэр. Уолсай үөрэхтээһин оскуола-ларыгар барбыт оҕолоруттан түөрдэ үрдүк үөрэх кыһаларын студенттарынан буолулар.

А.С. Дыдаева киин эт-хаан уонна өй-санаа өтүнэн сайды-ытыгар кизг өйдөтүү үлэтин ытар, бэйэтинэн холбоор бу-олан консультациялары тэрийэр.

10 СЫЛ УСТАТА ТУГУ СИТИСТИБИТ ?

1. Оҕо үөскээбит эйгэтиг-тэн, хаан-уруу дьонуттан, биргэ төрөөбүттэриттэн тэһиһибээх үөрэнэрэ бидан орду, тийим-тиэ уонна үтүө түмүктээх. Үөрэх дьылыгар ортотунан 80-94 оҕону хабабыт. Инбалиит итиэн-на доруобуйаларын туругунан (холбоор, оһолго түбэһэн, опе-рация кэнииттан у.д.а.) быстах кэмгэ оскуолага кыайан сыл-дыбат оҕолорго үчүгүтүлэр сыһыарыллаллар. Доруобуйала-ра көнөн барыта 95 оҕо уолсай үөрэхтээһин оскуолатыгар тэнүүнүлэр.

2. Оҕо саастылаахтарын-тан итэбэс санамакка, үөрэхтэ-тардыһыта үрдэстэ. Сыллата 13-14 үөрэнэччи кылаастарын үчүгүдүк түмүктүүлэр. С.По-пова, В.Сивцев, М. Яковлев, К.Корнилова, Н. Макарова, С.Эверстова курдук туйгунуук үөрэммит уонна үөрэнэ сылды-ар оҕолорбутунан кизг туттабыт. Киингэ үөрэх дьылын түмүгүнэн "Сыл бастык үөрэнэччи", "Сыл уран тарбаастааҕа" у.д.а. номинациялары олохтоһуу-үгэскэ кубулуйда.

3. Уолсай үөрэхтээһин оску-олаарын үөрэнэччилэриттан хаалларбат сылтан араас куль-турнай, үөрэтэр, аралдьыгар,

спортивной дьаһаллар, күрэх-тэһимилэр, көрсүтүүлэр былаан быһыытынан тигиһин быстааха ытыллаллар.

4. Улуус саамай кэрэ ай-ылбалаах сиригэр - Амма өрүс кытылыгар Мындааһыга бас-таан тубсанаторий базатыгар, килин "Бэс" үһүлээн дьистигэр (сэб. И.И. Нова) "Эрэл" дьизн чэбдигирдэр-сыһылаах лааҕы-ра үлэлиир. Лааҕыр сайынгы оҕо лааһырдарын көрүү түмүгүнэн 2001 с. республи-кага 1 миэстэни ылбыта. 2002 с. "Инбалиит оҕолору бастын чэбдигирдээчи" номинация хаһаайынынан буолбута. Тэри-либит кэмин устата манна ба-рыта 239 оҕо сыһыанна.

5. 1997 сылтан Чуралчы сэл, "Бережка" үһүлэныгар (сэб. Н.Е. Никитина) 10 миэ-стээх реабилитационнай бөлөх тэриллэн сылга икхитэ 24 хо-нука инбалиит оҕолор дьарык-таналлар, эитэнэллэр.

6. Барыта 132 оҕо орто о-скуоланы, 22 оҕо тохсус кы-лааһы экзамен туттаран бүтэ-рилэр.

7. Оҕолор улуус, республи-ка иҥинэ федеральнай таһым-наах конкурстарга кыттыыла-ры үксүүр. Ол курдук, бу кэниги сыллар ситиһиллэрин холбоор-дааҕа, "Бэс" сулускун умат" дьизн инбалиит оҕолор бүтүн Россиятаагы 1-кы фести-валларын түмүктүүр концерды-гар Хатылы уола Г.Павлов саха-лы тойууһун кыттыыта (би-лигин киин Дьоккуускайдаагы культура уонна искусство кол-леджин студена). М.Поповало-ва "Юга" хамсаныларынан республикатаагы 1-кы, 2-с фести-валлар иҥи тегүүлээх при-зердарынан буолбута. Т.Гав-рильев, Н.Новгородов, (9 кыл.), М.Поповалова, Р.Толстяков, С.Хоганов (11 кыл.), учуутал Г.П.Дьяковская) норуоттар иҥи ардыларынаагы "Филантроп - 2002" конкурс номинанара буолбуттара. Соҕорутаагы Санкт-Петербург куорат төрүттэммитэ 300 сылыгар аһаммыт конкурска А.Павлов (Болтоҕо, 5 кыл.) уонна В.Со-фронова (Дирин, 9 кыл.) лауре-

аттарынан буолулар.

Урут билиһэ үөрэнэ сылдыбыт. 5 үөрэнэччи (М.Яковлев, Л. Халилова, О. Захарова у.д.а.) Чуралчы орто оскуолатын бүтэртэн, билигин СГУ-га 3 курска үөрэнэллэр. Ааспыт үөрэх дьылыгар 8 оҕо күнүсү, 2 оҕо катахтан үрдүк үөрэхкэ киирдилэр.

Туһаныр дьон, эйгэ оҕо-о улахан сабыдыллаахтар. Чэги-эн-чэбдик дьон өйөбүлүрө киин дууһатыгар, санаатыгар, сайды-ытыгар көмөтө улахан. Билиги төрөтүтүтүрбүтүгэр К.В.Горо-дскаяга, Л.И.Макаровага, Ха-лиловтарга, Посельскайдарга спонсорскай көмөлөрүн иҥин сылаас тыһынан ахтан махтана-быт. Күнэзэги үлэтигэр күс-көмө буолар улуустаагы ин-балииттар обществоларын быра-быһыаннагыгар (предс. В.П. Никитин, бүгү Д.Е. Ожонешни-кова), туох баар дьаһалларын-тын ытар улуустаагы библио-тека (сэб. Е.П.Гуляева) коллек-тивыгар махталыт муһура су-ох.

Ыалдьар, инбалиит оҕолору үөрэтэр, иитэр саа эйгэтигэр үлэбэ араас санаалары, идея-ры, саҕа технологиялары олох-то киллэрингэ үгэс турук, толкуй-дааһын, туруоруу эрайыллар. Онон улуустуу бары тэриптэ-рин салааһыччыла уонна олох-тоохторо билигин өйүөхтэра, көмөлөһүөхтэра дьэн биз эрэл-лээхпит.

Антонина Павловна ПЕРЕВАЛОВА, РФ үөрэбириитин туйгуна, үрдүк категориялаах улуустаагы дьизбэ үөрэтин уонна иити киинин директора.

Хайтыскаларга. Уһа - улуустаагы дьизбэ үөрэтин уонна иити киинин подколлектива.

Аһа - А.С. Пушкин аһаммыт библиотечнай уруу улуустаагы киин библиотека библиотечка Н.Г. Захарова ытар, өй күрөбэ - дьобог.

СУРУКТАРТАН СТРОКАЛАР...

"Билиги үлэс оҕобут Се-режа кыра эрдэбиттэн бэ-ан сайдылаах буолан дьизбэ үөрэтэр уонна иитэр киингэ маннайгы кылаастан үөрэнэр. Алын кылаастарга Л.Г.Попова үөрэпитэ, билигин В.И. Сив-цева үөрэтэр. Оҕобут үөрэҕи сүрдэбүн оҕобуту, ытыаллар дьаһалларга актыбынайдык кытар, сайын "Эрэл" лааһыга сыһыанар. Киин тэриллибитэ 10 сыллаах үлэһүйүгүнэн бары учууталларбын, директор Ан-тонина Павловнаны итиитик, истиһник эҕэрдэлибит, чэги-эн доруобуйаны, ситиһиллээх үлэни баҕарабыт!

Поповтар дьиз көргөттэрэ. Чуралчы сэл."

"Мин 1996 с. Чуралчы ор-то оскуолатыгар алтыс кылаас-ка үөрэнэ сылдьан, бүөрбүнэн ыалдыбытым. Уолсай туругум мөлөбүттэн салгыы үөрэнэр кыаҕым суоҕа. Дьэ, ол кэмгэ бидыт быһыттан күн тыгарын кэригэ күлүлээх өтүбүттэн көмө хэлбитэ, дьизбэ үөрэтии уонна иити киинэ баарын бил-битим, онон дьизбэр олоһон үөрэнэр кыахтаммытым. Иҥи сылтан орду кэмгэ саха тыл-гар Г.М.Слепцова, химияга, биологияга А.Х. Захарова, ма-тематикага С.В.Попов, ому кылыгар Д.В. Монастырева у.д.а. олус кыһалан үөрө-лүттэрэ. Баай опыттаах вете-ран педагогтар ыарыһах оҕону өйү-санаатын чөлүгэр түһэрэн, ураты истиһник сыһыаннаһан үөрэтэллэрэ. Тохсус кылаастан арыый бу-лааммын, уолсай үөрэхтээһин оскуолатыгар тэнүүбүтүм. Онон маннайгы кылаастан биригэ алтыһан үөрэммит дьоботтор-буттан хаалсыбакка, киинлэр-дин биригэ орто оскуоланы бүтэрибитим. Оскуола кэнииттан СГУ филологической факульте-тыгар журналистика салааты-гар туттарсан киирибитим.

Дьизбэ үөрэтин уонна иити киини бары үлэтигэр-тин 10 сыллаах үлэһүйүгүнэн ис сүрэхпиттэн итиитик, ис-тинник эҕэрдэлибин, үүстүк наарахан үлэтигэр ситиһини баҕарабын.

Эйиги үөрэнэччигит Катя КОРНИЛОВА".

ВНИМАНИЕ: АТИПИЧНАЯ ПНЕВМОНИЯ!

По данным ВОЗ эпидемиологическая обстановка в мире по атипичной пневмонии требует, по информации ВОЗ с 26 февраля по 9 мая 2003 года Юго-Восточной Азии (Индонезия, Филиппины, Сингапур, Таиланд, Вьетнам и Китай), Канаде и США зарегистрировано 7183 случаев атипичной пневмонии. В Канаде зарегистрировано 11 случаев заболевания, три из них закончились смертельным исходом. Большая часть заболевших — медицинские работники и лица, оказывающие помощь первичным больным, возраст заболевших от 25 до 70 лет. Из числа заболевших умерло 514.

Возбудителем атипичной пневмонии является вирус гриппоподобный, но вид его точно не уточнен. Инкубационный период протекает в течение 3-10 дней. Заболевание обычно начинается с недомогания, познабливания, головной боли, боли в мышцах, першения в горле, сухого кашля, первоначального неустойчивого повышения температуры тела до 38-39 °С, реже наблюдается диарея — жидкий стул, тошнота, одно-двукратная небольшая рвота. При прогрессировании болезни температура тела вновь становится высокой, нарастает слабость, головная боль. Больной чувствует нехватку воздуха, жалуется на стеснение в груди, сердцебиение. Появляются покраснения слизистых носа и задней стенки глотки. В период разгара болезни поражаются, главным образом, легкие.

По данным на 9 мая этого года в России зарегистрирован первый случай атипичной пневмонии в г. Благовещенске Амурской области. С целью предотвращения завоза и распространения атипичной пневмонии с 3 апреля 2003 года приостановлены прямые charterные рейсы в страны Юго-Восточной Азии из г. Якутска. Введены усиленные санитарно-карантинные меры на воздушных судах и железнодорожном транспорте, прибывающих из городов Сибири и Дальнего Востока, имеющие пункты пересечения государственной границы.

цы России с Китаем. Организовано медицинское наблюдение за лицами, прибывающими в республику с неблагополучных провинций Китая.

Атипичной пневмонией можно заразиться во время контакта с больным, когда человеку передается до конца не стойкий парамикровирус. Но еще есть корона — вирус, который распространяется и через воду, а также воздушно-капельным путем. Поэтому, хотя у нас пока нет случаев заболевания атипичной пневмонией, надо нам всем соблюдать предосторожности:

— не выезжать в Юго-Восточную Азию, Китай и в те страны, где зарегистрированы случаи заболевания атипичной пневмонией;

— иметь индивидуальные средства защиты (марлевые маски, частое проветривание помещений, влажная уборка);

— врачам, медработникам рекомендуется носить защитные очки, перчатки;

— в случае подозрения на атипичную пневмонию в семье необходимо срочно изолировать больного в отдельную комнату, на заболевшего тоже надеть маску, выделить ему отдельную посуду, полотенца;

— вызвать врача на дом;

— болезнь начинается как острое респираторное заболевание с высокой температурой, до прибытия врача необходимо больного напоить морсом, кипяченым молоком, отваром шиповника, клюквы, черносмородиновым соком.

Если у человека сильный иммунитет, значит и с болезнью легче справиться.

К.К.НУРСАПОВА,
заведующая кабинетом
профилактики
Чуралчинской ЦУБ.

(Материал подготовлен из источников СММ, по данным зам.директора ЦНИИ В.В.Малева, эпидемиологов МЗ РФ, газеты ЗОЖ №7 2003 г., Департамента госзащиты здоровья России).

ОЖУЛУНСКАЯ ШКОЛА-ЛИЦЕЙ

объявляет набор на 2003–2004 учебный год

Форма обучения: дневное

Прием на базе общего среднего образования (после окончания 11 классов):

1. Обработчик алмазов (огранщик алмазов в бриллиант, обдирщик алмазов, распиловщик алмазов). Срок обучения — 1 год.
2. Автомеханик (словарь по ремонту автомобилей, водитель автомобиля) — 1 год.

3. Секретарь-референт — 2 года.

Прием на базе после 9 классов:

1. Ювелир — 3 года.

2. Мастер сельскохозяйственного производства (слесарь-ремонтник, тракторист-машинист с/х производства, водитель автомобиля, животновод) — 3 года.

Поступающие представляют следующие документы:

1. Заявление на имя директора.
2. Аттестат об общем среднем образовании (подлинник).
3. Медицинскую справку (форма 086-у).
4. Сертификат о профилактических прививках (форма 156-у).
5. Фотографии (матовые) 3 x 4 см — 4 шт.
6. Характеристика с места работы или учебы.
7. Справка о семейном положении.
8. Справка о доходах семьи.
9. Военный билет или приписное свидетельство.
10. Поступающие на курс водителей — медицинскую справку формы ГИБДД.
11. Паспорт или свидетельство о рождении.
12. Трудовая книжка (копия).

Прием документов с 1 июня 2003 г.

Обращаться по адресу: 678678, Чуралчинский улус, Ожулунский наслег, пос. Джабыла. Тел. (251) 41-104, 24-342.

Секретарь приемной комиссии — Дьячкова Анна Николаевна.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ

Наруот эмиттин, психологу, социальной педагогу-экологу, Россия Журналистарын союгуун чилигин, хоту кайеруулу кытгылаадын Бадожа Митрофановна КАЖЕН КИНАНЬ Күн сирин көрбүт үдүрүлээк, төрөөбүт күлгүнүн ис сүрүлүлүгүн үзгөн-көтөн туран таабырларын, дүйнөлүгүн ийитик эсертээлини!

Эн истиг сылыаңың, көмөг, сүбөң ийин махталбың этэбит. Ийиниктин да дыну-сарганы эмти, сүбөли сылдырлар, ыраас ыра сымаларың барыбың үрдүз турдунар Чыгын доруубуйаны, дөңз кэргэнгэр дьолу-саргыны, этэнгэ буолууну бабарабыт.

Чакыртан Ануфриевтар, Марковтар, Ширяевтар
дөңз кэргэттэрэ.

Күндү балтыбың, эдийибиң, Одулуун кылыгың олохтообун ГОГОЛЕВА Людья Ивановна төрөөбүт күлгүнүн ийитик, истигник эсертээлини!

Эйиңиз чыгын-чэбик доруубуйаны, орто дойдуга бар бары кэрэни, сырдыгы, үгүнү бабарабыт. Эн истиг сылыаңың, дьолуңнаах сүбөң-эмөң ийин махтанабыт, алаһа дөңз сылааһа бийигини барыбың ыгыра-угууа турдун. Дьоллоох буол, күндү ийибиң.

Убайың, балтың, күтүтүң уонна кинилэр
оҕолоро.

Таптааһах кысыгың, балтыбың СОЛОВЬЕВА Аня төрөөбүт күлгүнүн ийитик, истигник эсертээлини! Бабарабыт саха алмаһыңы кытаах доруубуйаны, үөһөсүр ситиһиңиңиң, дьоллоох оҕо сааһы, нэр үөһө-көтө сылдыарар.

Ийиң, эбэң, эдийиң, Слепцовтар,
Петровтар, Соловьевтар.

ЫАМ ҮЙҮН 30 КҮНҮГЭР МАҒААҢЫ ИПОДРОМУГАР ООНЬОММУТ ЛОТЕРЕЯДА СҮҮЙБҮТ НҮӨМЭРДЭР

Биринс	Лотерея №-рэ
1. Супер биринс-телевизор "LG"	— 2046
2. Магнитофон	— 2142
3. Электрический етүүк	— 1000
4. Телефон аппарата	— 1536
5. "Ручеек" уу нусуһа	— 2118
6. Телефон аппарата	— 1073
7. Электрический удлинитель	— 1518
8. Электрический удлинитель	— 1474
9. Электробритва	— 1975
10. Аудиоплеер	— 2106
11. Аудиоплеер	— 1564
12. Аудиоплеер	— 1683
13. Фотоаппарат	— 1522
14. Аудиоплеер	— 1607
15. Аудиоплеер	— 1375
16. Баттах кырийар массына	— 1800
17. Электрический миксер	— 1159
18. Аудио-наушник	— 1487
19. Парфюмерия набора	— 2086
20. Парфюмерия набора	— 1217
21. Эр киһи парфюмерия набора	— 1070
22. Эр киһи парфюмерия набора	— 1802
23. Курустаал салатница	— 2068

Сүүйүлэри бэс ыйын 12 күнүгэр диэри билиэксик көрөшөгүн илдьа кэлэн сбербанктаҥ ыларгытыгар.

Улуустаабы сүүрүү федерацията.

БИНИГИ ӨНӨБҮТҮНЭН ТУҢАНЫ!

Күн ахсын Чуралчы — Аллараа Бэстээк маршрутунан дыну таһабыт. Сымнаҕас кичиһиктэрдээк. Маны тэңэ үчүгэй туруктаах ГАЗ-52 автомашинаны атыллыбыт. Сыаната — 35 тыһ. солк. Билсэр тел. 42-292.

КУРТАМНЫЫБЫТ

Чуралчы сэмизкыһатын киһи өттүгэр уһайылаах дыэни. Атыллыахтын сөл. Билсэр тел. 42-438.

БИЛЛЭРИИ

50-тан үөһэ саастаах дыктары Дьокуускайга атырдыах ыйыттан балтараа саастаах кыыс оҕону көрөргө ыгыраллар. Билсэр тел. Дирингэ 26-273.

Күн ахсын

АЛЛАРАА — БЭСТЭЭХХЭ
маршрутунан дыону таһабыт
Тел. 41-266

АЛЛАЧЧЫЛАРЫТ БОЛҔОМТОЛУРУГАР!

«Сага олох» хаһыакка 2003 СЫЛ ИККИС АНАРЫГАР сурутуу бэс ыйын 25 күнүгэр түмүктэнэр. Суруттарга илктэр почта-отделение-ларыгар суруттарарга тиэтиһин!

Сыаната 6 ыйга — 190 солк.

«Сага олох» РИХ.

КЫНДАЛ СУОЛУН ОҢОРТУУОХХА

Улуустуругар кырыч үчүстэри сайынаныах тааһаах үлөһөр ытыллылар. Кинилэргэ албас изинээк өттүгэр ходоһа, тутууга тутуулар дьаһалык мас бааларынан сүөһү-ас ииттэр, олохсуйан олорор усулуобуйаны тэрийиэххэ наара.

Кындал Болтоҕо нэһилээбиттэн 12 км тайыччы сытар, от олгонуу үчүстэри, өттүгэр ходоһаа кэргэннэрин күтүрүмүн үгүс дойдуга Урууку өттүгэр Болтоҕо отделениеһын сүөһүлэргэ барыта мана сайыллыа таһаллар. Билигин кини бөһүлөктөн албас баһынай хаһаайыстыбаларын, чаһынайдар өттүгэр ходоһаа баар. «Олох дойдуга» культурнай-этнографическай киһи тутулу-бууттан үгүс киһи сылдыар, араас дьаһаллар ытыллар буолулар. Сайынны үгүс сыба үлөһүр.

Д. КАМПЕЕВ, Болтоҕо.

Таптааһах кэрэни, арабыт, эбэбит, ар сылыаһа Кытаах орто оҕу-оһулар нэһилээк үлөһүлэһэн үлөһөбүт, педагогическай үгүс көтөһө, РСФСР норуотун үөрүүнүн туйгуна

ЛАЗАРЕВ Семен Федорович

уһун марокан ырытытан бэс ыйын 2 күнүгэр өтү сириттэн барытын, дьирингик куруулан туран, аймактарыгар, таһаарыстарыгар, бикэр дыһулар ийиниһэрбит.

Кэргэнэ, кыргыттары, уола, күтүттэрэ, кийинтэ, сизиннэра.

Кутурданын төрөдүлөр:

— Күдү убаһара, таһаара, Кытаах орто оҕу-оһулар үлөһүлэһэн үлөһөбүт, педагогическай үгүс көтөһө, РСФСР норуотун үөрүүнүн туйгуна Лазарев Семен Федорович олохтон түүрүбүтүнэн кэргэннэр ситиһиһэрбит Кытаах Баһылыгыгар, оҕу-оһулар Кытаах Баһылыгыгар Саша-нэр, Федоровтар.

Күдү ийибиң, кысыгың уууу көтөһө, хоту кайеруулу кытгылааһа, улуус билиһинэ, Мутуу кыһылыаһа олохтообун

СМИРНОВА Марфа Прокопьевна

ыраах марокан билиһиң эбэбиттэн олох түүрүбүтүнэн, дьирингик куруулан туран, бары аймактарыгар, үөһөсүр ситиһиһэрбит, бикэр дыһулар ийиниһэрбит.

Оҕолоро, күтүттэрэ, кийинтэрэ, сизиннэра, хос сизиннэра.

Кутурданын төрөдүлөр:

— Прокопьевтар сайынаныах тааһаах үлөһөр ытыллылар, таптааһах ийиһиң Смирнова Марфа Прокопьевна 98 сылыгар олохтон түүрүбүтүнэн Чуралчы сэмизкыһатын Заһаары таһаарыһа олохтообун.

Күдү ийибиң, эбэбит, тыл, үгүс көтөһө, хоту кайеруулу кытгылааһа, улуус билиһинэ

НОГОВИЦЫНА Федорина Егоровна

ыраах марокан билиһинэ эбэбиттэн олох түүрүбүтүнэн, дьирингик куруулан туран, бары аймактарыгар, үөһөсүр ситиһиһэрбит, бикэр дыһулар ийиниһэрбит.

Уола, кыһа, кийинтэ, күтүтэ, сизиннэра.

Кутурданын төрөдүлөр:

— Ногвицына олохтообун, тыл, үгүс көтөһө, хоту кайеруулу кытгылааһа, улуус билиһинэ Ногвицына Федорина Егоровна билиһинэ олохтообун, бикэр дыһулар ийиниһэрбит, таптааһах ийиһиң Ногвицына Федорина Егоровна олохтон түүрүбүтүнэн Чуралчы сэмизкыһатын Заһаары таһаарыһа олохтообун.

— Бикэрдын уһаһыттарыгар сүөһүлэ Макарова Дмитрий Дмитриевич, кини дьаһаарыгар кыһаарыгар олохтообун Ногвицына Федорина Егоровна билиһинэ олохтообун, бикэр дыһулар ийиниһэрбит, таптааһах ийиһиң Макарова Мария Николаевна Кытаах орто оҕу-оһулар коллектива.

— Таһаары ийиһиң Ногвицына Федорина Егоровна олохтон түүрүбүтүнэн бикэрдын уһаһыттарыгар Макарова Мария Николаевна Кытаах орто оҕу-оһулар коллектива.

Мутуу кыһылыаһа олохтообун, тыл, үгүс көтөһө, хоту кайеруулу кытгылааһа, улуус билиһинэ

ВАСИЛЬЕВА Варвара Прокопьевна

уһун марокан ырытытан билиһинэ эбэбиттэн олох түүрүбүтүнэн, дьирингик куруулан туран, бары аймактарыгар, үөһөсүр ситиһиһэрбит, бикэр дыһулар ийиниһэрбит.

— Рентонко-орон Марок Егор Александрович таһаары ийиһиң Васильева Варвара Прокопьевна олохтон түүрүбүтүнэн Чуралчы сэмизкыһатын Заһаары таһаарыһа олохтообун.

— Таптааһах ийиһиң, Федорина Егоровна олохтон түүрүбүтүнэн бикэрдын уһаһыттарыгар Макарова Мария Николаевна Кытаах орто оҕу-оһулар коллектива.

Тыл, үгүс көтөһө, хоту кайеруулу кытгылааһа, улуус билиһинэ

ЧИГИНАРОВ Николай Афанасьевич

ыраах марокан ырытытан билиһинэ эбэбиттэн олох түүрүбүтүнэн, дьирингик куруулан туран, бары аймактарыгар, үөһөсүр ситиһиһэрбит, бикэр дыһулар ийиниһэрбит.

Чуралчыттан Таһаарыгар, Одулуунтан Аржаковтар дьаһаарыгар.

Редактор: Г.Г. ПОПОВ.
ААДЫРЫСПЫТ: 678670,
Чуралчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫТ:
редактор — 41-332, отделлар — 41-265.
E-mail: sanaoloh@churap.sakha.ru

Хаһыаты тэрийээччилэр: Саха Республикатын Правительства,
улуус дьаһалтата, редакция. Хаһыат сахалы тылынан оптуорунуука,
чэппиһэ, субуотага таһар. Хаһыат индекса: 54907.

"Сага олох" редакциянай-издательскай холбоһук.
Офсетнай бэчээт. Саха аһын № 63. Тираж 2454.
02.06.2003 с. бэчээккэ бэрилинэ.

Автор сурутар этиһэр санаа
редакция позициятыгар мэлдьи сөл түбэһэр
буолбатах. Сурукка ыйылар чакчылар
кырдыктаахтарыгар эппиэттөөһүн
автор түс бэйэти сүгэр.